

Kiss Benedek Áron

NÉZŐPONTOK, KÖZELÍTÉSEK ÉS TÁVOLÍTÁSOK

Fiatalok vélekedései a Taxidermiáról

A fókuszcsoportos beszélgetésen 9 fő vett részt 2011. január 4-én 17-19 óra között. A nemek megoszlása: 5 nő, 4 férfi. Életkoruk a 20-28 év közötti sávba esik. Mindenki fővárosi születésű és jelenleg is itt lakik, tanul vagy dolgozik, ill. 1 fő diplomás munkanélküli, 1 fő érettségivel állást keres. A csoport tagjai közül 5 fő ma is aktívan zenél amatőr rock zenekarban, és mindenki többféle művészeti ág iránt érdeklődik, különösen a vizuális kultúra különböző területei (film, fotó) iránt. A Taxidermiát 7 fő többször is látta, csak ketten voltak, akik a beszélgetés előtt nézték meg az alkotást. Egy négyfokú skálán mértem, hogy a megkérdezetteknek mennyire tetszett a film. Kíváncsi voltam arra is, hogy mennyire fogadták e filmet: mennyire értettek vagy nem értettek egyet a mondanivalójával, a képi megoldásokkal. Öten fogadták el a filmet a döbbenetes képek, képsorok miatt, két fiatal erősen ambivalens volt Pálfi művével kapcsolatban, és egy fő teljesen elutasította, mert nagyon sokkolták a látottak.

A beszélgetés során 10 kérdést tettem föl, melyek a film műfajára, a test szerepére, a provokációra, a szereplők magatartására, a befogadás reakcióira vonatkoztak.

Az adataimat elemezve a hipotéziseimet összevetettem az eredményekkel, a válaszokat tartalmilag csoportosítottam.

Dolgozatomban először a beszélgetés szövegét elemzem a leggyakrabban használt kifejezések (szófajok) alapján és értékelem, találkoznak-e az eredmények hipotéziseimmel. Ezután a válaszok tartalmát csoportosítom a műfaji besorolás, az ösztön és a test, a naturalizmus, a provokáció, a színészi teljesítmény és a célközönség témák szempontjából. Végül bemutatok néhány szakértői és nem szakértői véleményt, blogbejegyzést azzal a szándékkal, hogy hipotéziseimet ezekkel is igazoljam vagy cáfoljam.

1. tábla: A fókuszcsoport tagjainak szociodemográfiai háttere és véleménye a filmről

	Fantázia név	Életkor	Foglalkozás	Település	Befejezett iskolai végzettség	Taxidermia tetszése, elfogadása			
						Teljesen egyetért	Egyetért	Ambivalens	Elutasító
1	Bence	20	Egyetemi hallgató	Budapest	Érettségi	X			
2	Nati	28	Turisztikai tanácsadó	Budapest	Főiskola	X			
3	Jucó	22	Ötvös	Budapest	Felsőfokú OKJ grafikus				X
4	Zsófi	23	Egyetemi hallgató és koncertszervező	Budapest	Főiskolai alapképzés			X	
5	Beni	22	Főiskolai hallgató	Budapest	Érettségi	X			
6	Bíbor	22	Munkanélküli	Budapest	Főiskolai alapképzés		X		
7	Markó	23	Alkalmazott grafikus	Budapest	Felsőfokú OKJ grafikus	X			
8	Ádám	23	Munkanélküli	Budapest	Érettségi		X		
9	Gabi	24	Segédoperatőr	Budapest	Felsőfokú alapképzés			X	

Hipotézisek a fókuszcsoporthoz beszélgetéshez

a) Az erős, naturalisztikus ábrázolás miatt a Taxidermia nézői kevésbé a cselekményre, mint a képekre, a látványra koncentrálnak.

b) Az éles vágások, a trükkök, a közeli képek sokkolják a nézőt, de ez a provokáció nem ösztönzi agresszióra a befogadót, sokkal inkább leblokkolja, megbénítja.

c) A jelenetek egymásutánja olyan magas hőfokon, olyan intenzitással zúdulnak a nézőre, hogy az amúgy nem túl bonyolult cselekményre alig tudnak figyelni. Többnyire első látás után nem értik meg sem a mondanivalót, sem a képek jelentését.

d) Valamennyi filmes eszköz azt szolgálja, hogy a nézőt felrázza, provokálja: ne legyen elégedett a

vizuális nyelve mennyire érthető a megkérdezett fiatal értelmiségiek számára. A túlzottan naturalista képei, a trükkök, a vágástechnika miként segítették a film fiatal befogadóit a tartalom megértésében, illetve, hogy a végletes formanyelvi elemeket hogyan értelmezik.

A fókuszcsoporthoz beszélgetés szövegét kétféleképpen elemeztem. Először összegyűjtöttem kérdésenként a lényegi mondanivalót, amely azzal a tanulsággal járt, hogy igazolódott néhány hipotézisem a befogadói magatartással kapcsolatban. A kiemelt szövegeket ezután a tartalomelemzés módszerével ismét feldolgoztam és az igéket, főnévi, melléknévi igeneveket, a jelzős szerkezeteket kigyűjtöttem, majd a hipotéziseknek megfelelően csoportosítottam. A következőkre jutottam:

2. tábla: A provokáció megítélése a filmben

Melléknévi igenév	Főnévi igenév	Ige
Állatias	Gusztustalanság (5 említés)	Megtömi
Borzasztóan durva képek	Zabálhatnék (3 említés)	Zabál (4 említés)
Hájas emberek (2 említés)	Falánkság (3 említés)	Káromkodik (3 említés)
Ösztönös (test és ösztön)	Szex(mánia) (3 említés)	Élvezkedik (2 említés)
	Káromkodás (3 említés)	Böfög
	Élvezkedés	Bujálkodik
	Pornó (2 említés)	Belefullad
	Fizikális	Felpuffad
	Polgárpukkasztás	Röfög
	Kurva-hajtás	
	Lélektelenség	

„mű” világ kínálta lehetőségekkel, ne keresse a kényelmes megoldásokat, hanem próbáljon a dolgok mögé nézni.

e) Tudatos a rendező törekvése: el akarja borzasztani az öncélúságtól, a középszertől, a semmitmondástól az embereket. De eszközeiben teljesen más és új, nem hasonlítható sem a brechti elidegenítéshez, sem a „babaházat” (Ibsen), az illúziókat nem veri szét, hanem a provokáció többszintű alkalmazásával (forgatókönyv, színészek, dublőrök, operatőri, vágói, zenei munka) döbbenetet kelt. Végül, a rémesen naturális képsorok letisztult(hat)nak és a világot már realisabban, pontosabban lehet látni, érzékelni.

A kortársak megkérdezésekor abból indultam ki, Pálfi György alkotása átlépi a konvencionális határokat mind a képi, mind a szövegbeli eszközeivel, ezért feltehetően közelebb kerül a huszonevesek világához. Kérdéseimmel több szempont szerint arra kerestem a választ, hogy a Taxidermia szürreális

Az a) hipotézisemet az olyan szóhasználatok igazolják, ahol pl. a csoportosítás után fölsejlik a föld-menny-pokol hármasszerkezete, de nem tiszta formában. Valóban, a nézők a látványra koncentráltak. Főnévi, melléknévi igenevekkel, igékkel kifejezve:

A jelzett gyakoriságot is figyelembe véve akár az igehasználattal, akár az igeneves szerkezetekkel vizsgálva érzékelhető, hogy a megkérdezett fiatalok is erősen felkavarták a filmben alkalmazott nagyhatású képek. Mégsem használtak túlzó vagy felsőfokú jelzős szerkezeteket, hanem a látottakat döntően egy szóval (igenév) jellemezték. A sokféle képi megoldással szemben a befogadók verbálisan elég szűkkörűen írták le a látványt, amit a hivatásos kritikusok többnyire naturalisztikusnak, elborzasztónak, sokkszerűnek tartottak. Van abban némi ellentmondás, hogy kortársaim, akik a mindennapi életben gyakran használnak erős vagy trágár kifejezéseket, a Taxidermia láttán sokkal

visszafogottabban nyilatkoztak, mint gondoltam. Feltételeztem, hogy indulatosabban, több ige, vagy jelzős szerkezet használatával fognak beszélni, hasonlóan a filmhez. A véleményük összesűrítethető egyikük szavaival: „borzasztóan durva képek” zúdultak ránk.

nagyobb jelentőséget tulajdonít a befogadó, mint akár egy – a történet szempontjából – fontos momentumnak. Ez a képi világ csapdája, mely képes elterelni a figyelmet.

Az emberi testet érő hatások a vásznon mindig erősebb és koncentráltabb érzelmeket, gondolato-

3. tábla: A látvány megnevezése

Melléknévi igenév	Főnévi igenév	Ige
Sokkoló (4 említés)	Provokatív vágások, szövegek (5 említés)	Nem lehet azonosulni, épp ellenkezőleg, elborzaszt
Nem erőltetett, nem öncélú	Káromkodás	
Trükkös	Maszturbálás (öncélú)	
Közbevágásos technika		
Öncélú hatásvadászat		
Szélsőségekig idegvesztítő		
Művészi		
Brutális		
Szándékos túlzások, felnagyítások		
Kirívóan durva		
Beteges (ellentétek)		
Fizikális dolgok		
A legelvetemültebb film (amit eddig láttam)		
Meglepő		
Groteszk		
Képszerű		

Az évek során kialakult elvárások a filmekkel szemben és a kritikus néző szerepe nagyon felerősödött. A szépet még szebbnek akarjuk látni, a mély tartalmat pedig még mélyebbnek. Ennek a végeredménye az a maximalizmus, melynek szinte lehetetlen megfelelni. Ha nem „szép” a film kivitelezése, viszont a mondanivalója és a csavarok megragadják a nézők figyelmét, akkor annyit mondanak, hogy „nagyon jó a történet, de bénán van kivitelezve. Ha megcsinálták volna szebbre, akkor ez lenne a legjobb film”. Az ilyen és ehhez hasonló nézetek az igazán elvont filmekre nem alkalmazhatók, sokszor összezavarják a sémák a nézőket, nem tudnak egyszerre sok mindenre figyelni. Jelen esetben a nézőknek a nagy többsége a képi megjelenítésen elborzadt, fennakadt, illetve leragadt a látványnál. Az első jelenetek után a legtöbben úgy nyilatkoznak, hogy „naah, ez egy ilyen gusztustalan film lesz, aminek nincs mondanivalója”, és innen kezdve kizárják a cselekmény(ek)e)t. Ez természetesen magyarázható azzal is, hogy egy jelenetet sokkal könnyebb felidézni, mint egy egész szegmenst, minden fontos történéssel. Arról nem is beszélve, hogy sokszor egy pusztá vágóképnek

kat váltanak ki, hiszen a befogadó önkéntelenül is behelyettesíti magát a történetbe.

A lista élén a provokáció, a sokkolás olvasható, és a 2. hipotézisemre azok a válaszok felelnek pontosan, amikor a fiatalok szerint a filmben „szándékos túlzások, felnagyítások”, „öncélú hatásvadászat” folyik, ezért nevezik „a legelvetemültebb film”-nek, „kirívóan durva”-nak, „nem lehet vele azonosulni, épp ellenkezőleg, elborzaszt”.

A folyamatos bizonytalanság, mely a vágásokkal és szegmensekkel van fenntartva, a nézőt szinte megbénítja. Nehezen tud következtetni a cselekményre, nem tudja, hogy mire figyeljen, hogy mire számíton, és több esetben rettegés és félelem fogja el, hiszen a tudatalattija végig leszúri a számára fontos dolgokat, melyek első benyomásra nem biztos, hogy összeillenek. A beszélgetésekből az derült ki, hogy a film bizonyos jelenetei egyesekből a filmnézésének azonnali beszüntetést váltotta ki, az azonnali kirohanás vágyát. Érdektelen lett számukra a Taxodermia. Úgy érezték nem képesek, és nem is akarják befogadni az egész művet. Másoknál viszont késleltetett a hatás, mert ugyan megértik, feldolgozzák – bár részlegesen –, de nem azonnal,

mivel az egész filmnek folyamatosan a végét, az értelmét keresik. A hatás nem sarkallja a nézőt az agresszió egyenes asszociációjára, hiszen nem egy meghatározott úton halad végig az alkotás. Fő mozgató ereje nem az agresszió és nem is az egyetlen megoldás, hanem az ösztönök, illetve a tudatalatti cselekvések értelmezései. A bevillanó képek sokszor konkrétan megmutatják a nézőnek, hogy mire kell asszociálnia. Előfordul, hogy ez az útmutatás a film szerves része, és nem csak egy művészi trükk, hanem egy kézzel fogható (ám nem megmagyarázott, és akár nem is indokolt) tény. Ez a kettősség eltörlí azt a határt, amit a képzelet és a valóság állított fel. Sokszor a valóság a képzelet, és fordítva.

A film cselekményéről részben úgy nyilatkoznak, hogy az „túlbonyolított családrégény”, az „élet árnyoldala”, „skiccelt cucc”, „lecsupaszított testek” ábrázolása. Elvértve mondják, hogy a történetben „átéled a szereplők kínját”, ami „felfokozott ingerélmény”, és ezért „súlyos az atmoszférája”, „pörgős”, végső soron „művészi megjelenítés”.

Az első két pontból következik a harmadik felvetés, amely a mondanivalót elemzi. Nem lehet mindenkitől elvárni, hogy elfogadja a látottakat, vagy azt pozitívan értékeli. A Taxidermia nem egyszerű alkotás. Állandó hatások érik a nézőt, és nem tudja olyan gyorsan szelektálni azokat, mint ahogy szeretné, ezért teljesen elveszti a tér-idő érzékelését. Mire rájön, felismeri, hogy az alkotó három fő részre tagolta alkotását, addigra már vége is, de ő még mindig abban az állapotban van, hogy keresi a megoldásokat, az összefüggéseket a meg nem választott kérdésekre, melyekből rengeteg van. Akiket igazán megfognak – magával ragadnak a látottak, azok utána járnak, megnézik még egyszer, elolvassák a novella- vagy forgatókönyv-változatot és próbálják minél többször átrágni magukat a problémákon, a film sűrű szövetén.

Alapvetően ez az alkotás úgy épül fel, hogy a publikum többször megnézhesse, sőt, szinte kifejezetten készíti a nézőt az újbóli megnézésre, értelmezésre. Aki erre képtelen, alkalmatlan, annak nem

4. tábla: A látvány mondanivalója

Melléknévi igenév	Főnévi igenév	Ige
Ronda emberek	Az élet árnyoldala	Átéled a szereplők kínját
Felfokozott ingerélmény	Művészi megjelenítés	
Közönséges	Maszturbálás (öncélú)	
Párhuzamos dimenziók		
Túlbonyolított családrégény		
Hatásvadász		
Kiborító		
Feldolgozhatatlan		
Súlyos atmoszféra		
Véres		
Játékos		
Eseménydús		
Ingerlő		
Skiccelt cucc		
Lecsupaszított testek		
Pörgős		

5. tábla: A film mögöttes tartalma

Melléknévi igenév	Főnévi igenév	Ige
Töredezett	Info halmaz	Megfullad (az egyén a társadalom levegőtleniségében)
Hatásvadász	Önvád	Utal a mögöttes dolgokra
Bujaság	Érzelmek elleni harc	Elfog a vágy rohadtul, a gondolkodás (mi is ez a film)
Elvetemült életfelfogás	Álom és valóság	
	El vagyok képedve	
	Az élet árnyoldala	
	A versenyzés veszélyei	
	Átfordult pláza	

lehet érveket hozni mellette. Ez a provokáció egyik nagy hátránya, hogy ha valakihez nem olyan szinten és nem olyan formában jut el, hogy felkeltse annak érdeklődését, akkor az illető leragad a megdöbbenés és távolságtartás szintjén, ezért nem fogja engedni a teljes, vagy legalább az értelmező befogadás folyamatát.

Ez a gátoltság, bénultság inkább az elutasítást, a prudériát növeli.

Feltételeztem, a Taxidermia elnyomja a kommersz hatásokat, és megrázza érzelmileg, értelmileg a nézőit. Igazolódott az elképzelésem, mert a film kapcsán a ránk zúduló végtelen „info halmaz” éppúgy felszínre került, mint az a kritika, hogy a film „utal a mögöttes dolgokra”, ugyanakkor ez az „érzelmek elleni harc” is. Mások úgy jellemzik, a látottak egy „átfordult pláza” hangulatát keltik, amitől látjuk „az élet árnyoldalát”, végső soron egy „elvetemült élet-felfogás”-t. A lényeg az értelmezés bizonytalansága: „rohadtul elfog a vágy, a gondolkodás” fogalmazott az egyik mintatag, azaz miről is szól ez a film igazán.

A film zsenialitása abban rejlik véleményem szerint, hogy maga a történet szekvenciákra épül, tulajdonképpen semmi bonyolult nincs benne. Pálfi – és ebben a Parti Nagy Lajos novellái éppúgy, mint a harmadik rész cselekménye – nem hőskről, jellemes, alkotó emberekről beszél, hanem az ún. „átlag”-ról, a kisemberekről, akiknek nincsenek különleges, eredeti gondolatai, céljai, nem is lennének képesek kiemelkedő teljesítményekre, de a társadalmi közegük nem is engedné, hogy ellépjének a mindennapok szintjéről. Amikor a néző ráébred arra, akár vele is megtörténhet az, hogy nem tud kitörni a családi, társadalmi helyzetéből, csak részlegesen tudja megvalósítani az álmait, lassan szertefoszlanak az illúziói önmagával és a környezetével kapcsolatban, akkor meghátrál, megrémül. Első reakciója a düh, az elkeseredés, majd a tagadás, az elutasítás, amely nem egyszer önfelmentést szül.

A fenti megközelítések önmagukért beszélnek. A lista minden eleme számomra fontos gondolatokat közvetít, különösen, ha komolyan veszem az

6. tábla: A film érzelmi hatása

Melléknévi igenév	Főnévi igenév	Ige
Feldolgozhatatlan	Útmutató: gáz, amit csináltam, elrontottam, másként kell csinálni	Elborzaszt, nem lehet azonosulni, épp ellenkezőleg
Durva átalakulási folyamatok	Tömegmanipuláció (a szereplőket, ill. a film a nézőket)	Átlépni a saját korlátainkat, ez a cél
Személyiségformáló	Válasz az emberi butaságra	Nem jelent semmit (az átlagembernek)
(Nem) víg nosztalgia	Átfordult pláza	
A manipulált egyén hatása a környezetére		

A fizikai síkok elkülönítését egy magasabb szintnek, erénynek, tulajdonságnak titulálják a nézők. A filmes világban többször is volt már precedens arra, hogy nem feltétlenül az a lényeges, amit látunk, hanem a folyamat, ami kialakul és formálódik az alkotás elejétől a végkifejletig. Jelen esetben a képi megjelenítés fontos része a műnek, ám a mögöttes tartalom sokkal intenzívebb, ha megértjük és észrevesszük az utalásokat, illetve az összekapcsolt gondolatokat, helyzeteket. Az irónia, a hasonlatok, a képzelgések, szimbólumok mind olyan dolgok, melyek rejtett eseményekként előbukkannak, de inkább a háttérből irányítják a benyomásainkat (pl. mellékszerelők tulajdonságai). Míután túllépünk a pusztán látvány kritizálásán eljuthatunk az események igazi értékeléséhez. A három generáció élettörténetének felismerése és az emberi halandóság és alázat megértése, csak a többszöri megtekintés és elfogadás után lehetséges.

olyan megnyilvánulásokat, mint „cél: átlépni a saját korlátainkat”, „útmutató ... [ez a film] ... gáz, amit csináltam, elrontottam, másként kell csinálni”. Lehet úgy is értelmezni a Taxidermiát, hogy az „személyiségformáló”, „tömegmanipuláció”, sőt „a manipulált egyén hatása a környezetére”. Szerintem mindez együtt jelenti azt a hatást, amit Pálfi György el akart érni: vizsgáljuk meg a cselekedeteinket, merjünk továbblépni. Ehhez választotta a durva témát, a szereplőket és az operatőri megoldásokat. Provokált a szó minden értelmében.

Egy rendezőnek valahol mindig is a feladata a tájékoztatás, a szemléletformálás. Minden alkotás tudatos a maga nemében, de igazán akkor válik azzá, amikor a véletlen és ösztönös ötletek, megjelenítések igazán ki vannak emelve, hangsúlyosak, ezzel a hatásfokuk jelentősen megnő. Válaszként a

nézők szimpátiáját, vagy antipátiáját, de legalább is őszinte véleményét várja a rendező. A Taxidermia jelentése sok ember számára a borzongás, megbotránkozás, szörnyülködés és az emberi mivoltnak a teljes megalázása, ám mások számára az eszmék, a kitartás és a küzdelem megjelenítése. A rendezőnek oda kell figyelni a szubjektivitás hatalmas skálájára, és meg kell szabnia azokat a saját határokat az alkotáson belül, ahol mozoghat. Természetesen ezeket a határvonalakat ki lehet tolni, de a nézők iránti felelősséggel kezelni kell tudni.

A fókuszcsoporthoz tagjainak megnyilvánulásai – akár az egyes kérdések alapján, akár a hipotéziseimhez képest – nem csupán a direkt kérdésekre adtak választ, hanem arra is, mit tekintenek felrázó, inspiráló mozzanatoknak a Taxidermiában látottak alapján. Dolgozatomban – részben a téma miatt, részben terjedelmi okokból – nem tudom részletesen vizsgálni és elemezni a résztvevők szocio-demográfiai, szocio-kulturális hátterét – mégis néhány összefüggés körvonalazódott.

Erősen kötődnek művészetekhez, és/vagy résztvevői a mindennapi kultúra közvetítésének. Közös vonásuk, hogy érdeklődésük középpontjában a film, a képi világ megismerése, létrehozása áll. Ez motivált, amikor meghívtam őket egy beszélgetésre Pálfi György filmjéről, a Taxidermiáról. Nem avattam be a csoport tagjait abba, hogy a film kapcsán arra keresem a választ a segítségükkel, miért érzem úgy, ez az alkotás minden eszközeivel provokálja a nézőjét. Az általam feltételezett provokáció-fogalomról nem beszéltem, el akartam kerülni azt, hogy befolyásoljam a fiatalok véleményét. A kérdések között szerepel a „provokáció”, mint kifejezés, de nem exponált helyen, így a válaszok közelebb állnak ahhoz a valósághoz, amit a kérdezettek keretként elfogadnak.

Mire motivál, mit jelent a nézőnek a Taxidermia? Olyan impulzust, olyan látványt, színészi munkát, operatóri, vágói bravúrt, amire – mint provokációra – így reflektál:

- messze az első a magyar filmek között
- durva átalakulási folyamatok zajlanak le (a vásznon és a nézőben)
- útmutató: gáz, amit csináltam, elrontottam, másként kell csinálni
- provokatív vágások, szövegek
- utal a mögöttes dolgokra
- túl kell lépni a teljesítményeinket
- válasz az emberi butaságra
- a manipulált egyén hatása a környezetére.

Pálfnak köszönhetően nemcsak a lét a maga pöröségében áll elénk, amiről többször maga is nyilatkozik, hanem megmutatja, milyen az emberi test, annak működése, ha a svenkek nincsenek elvágva, ha a kép és a szöveg együttesen hat a nézőre. Túl a felfokozott méretű, szexuálisan és fizikálisan kielégületlen figurákon, akiket látunk a filmben, a cselekmény hétköznapisága, az emberi élet, a vágyak korlátozottsága nyilvánvaló, ugyanakkor lehangoló. Vagy mégsem? Ilyenek vagyunk, csak nem akarjuk tudomásul venni? Örök kérdések, amelyekre csak részleges válaszaink vannak.

Pálfi ezen kívül a taxidermia fogalmát is bevzeti és elfogadtatja a nézővel. Nem magyarázkodik, hanem ebbe a kifejezésbe sűríti a művészetről és az életről alkotott felfogását. Merész vállalkozás, de tagadhatatlanul új korszakot nyitott a magyar film-művészetben.

Fókuszcsoporthozos beszélgetés válaszainak csoportosítása, értelmezése

Műfaji besorolás, művészi jelleg

A Taxidermia műfajának meghatározása bonyolult kérdés, ezért többen használták a happening, a szubkultúra kifejezést, de abban egyetértettek, a rendező célja a megdöbbenés, az eltávolítás lehetett. Három jól elkülöníthető csoportja alakult ki a válaszokból:

a) Akik családrégényként fogták föl, úgy jellemezték, hogy „Paródia-féle – szerintem. Mert abszolút olyan alapdolgok vannak benne, ...amit már megszoktunk más filmekből, viszont teljesen más eszközökkel mutatta ezt be. Teljesen groteszk volt.” (Markó)

b) Akik 3 generáció történeteként érzékelték, azt mondták: „Nem 9 sávot vett, hanem csak 3 sávot. Az első a paráznság, a második a falánkság, a zabálhatnék, a harmadik a mennyország, az apja, mint isten, a maga kis birodalmában...” (Ádám)

c) A legtöbben szerzői filmként definiálták a látottakat:

„Szerintem nem lehet száz százalékosan besorolni egyik kategóriába se, ...szerzői

film, amit mondtál előbb, az inkább arról szól, ...abszolút tud úgy szólni egy bizonyos közösséghez, hogy emellett egy családrégényt beszél el képekben.” (Bence)

„Harmadik részben mindenképpen önkifejezés, művészet. Szerzői film.” (Gabi)

A Taxidermiát a megkérdezettek többsége szerzői filmnek tekintette, ezért kíváncsi voltam, mit gondolnak általában a szerzői film szerepéről, és mit azután, hogy megnézték Pálfi alkotását. A válaszokból a szerzői filmről nem tudunk meg semmi lényegest, semmi olyat, ami túllépne a közhelyes megfogalmazáson csupán arról beszéltek, milyeneknek látták a Taxidermiát.

„Azt hittem, mikor néztük..., ez akkor volt, vártam azt az érzelmi hatást, úristen, ez a film ez nagyon durva... és ez máig megmaradt... ilyen az alkotója...” (Jucó)

„...társadalomkritika, családi körkép... egy kicsikét játékosabb, és sokkalóbb... nekünk szól, a mi generációnknak...” (Ádám)

„Ma már a híradóban is lefejezett embereket mutogatnak. Valahol fölé kell helyezkedni, különben észre se vesznek.” (Markó)

„Lehet, hogy nem véletlenül vannak benne ezek a nagyon durván naturalisztikus, sokkoló képek, mert tényleg, a mi korosztályunkat nehéz lenyűgözni.” (Ádám)

Az idézetekből érzékelhető, hogy a nézők – túl a borzongáson – elismerik Pálfi zseniális megoldásait, jelentős filmként tartják számon a Taxidermiát.

Az ösztön és a test megjelenítése a filmben

A megkérdezettek sokszor visszatérnek a test szerepére, látványára. Néhány példa a beszélgetésből:

„... lecsupaszított testek, csak a fizikális dolgok..., a lélekhez semmi köze. Akár a filmben lévő szexuális vonatkozások... a maszturbálástól kezdve. Állatias, ilyen ösztön, test és ösztön, meg a zabálás, nem élvezet, hanem sokkal inkább ösztönszerű cselekvés.” (Ádám)

Az emberi test és az állati hús gyakori említésén túl a kortársaim véleménye megoszlott arról, van-e a húsnek szimbolikus jelentése. Aki csak az alapértelmezésre gondolt, azt mondta:

„Van az a kép, hogy a disznóhússal teremt aktust, ... gyakorlatilag helyettesíthető az emberi test egy nagy adag hússal, nyers hússal. Tehát nem több.” (Ádám)

Van, aki szimbolikus értelemben beszél a testről. Például:

„... minthogyha az első rész azokat az impulzusokat szimbolizálná, amit belülről kapunk, az a stresszt, azt az információhalmagt, iszonyatosan sokat, és iszonyú gyorsan kapunk,.. mikor ott edzetek a tanyában, ... kezdte mesélni, hogy milyen volt kiskorában, és akkor, ... hogyan jött rá erre az egészre. Hogy több a testében az űrtartalom, mint amennyi a teste. Számomra ez teljesen úgy jött át, hogy sokkal több hatás ér minket, mint amennyit feltétlenül el kellene, hogy tűrjünk.” (Bence)

„Alapjában az is nagyon érdekes dolog, ... az epizódok hogy viszonyulnak a testhez. Az utolsóban, ... művészi szempontból nézve és ilyen áldozat... a végén saját magát is felboncolja, másodikban csak használja, mintha csak arra volna, hogy ő sokat zabáljon, hogy előrébbjusson. Ő legyen a sztár, a csillogás...” (Gabi)

A hosszabb idézetből egyértelmű, felismerték azt a rendezői szándékot, hogy a saját testünk működését fontos felfedeznünk ahhoz, hogy tudatosan kezdjünk is vele valamit. Úgy mutatja be Pálfi az ösztönöket, hogy a néző ráébred arra, ennél többet és mást is lehet csinálni, mint öncélúan a testtel foglalkozni. A végletekig túlfeszített, naturalis képsorok mellett azért másra is felfigyeltek a fiatalok:

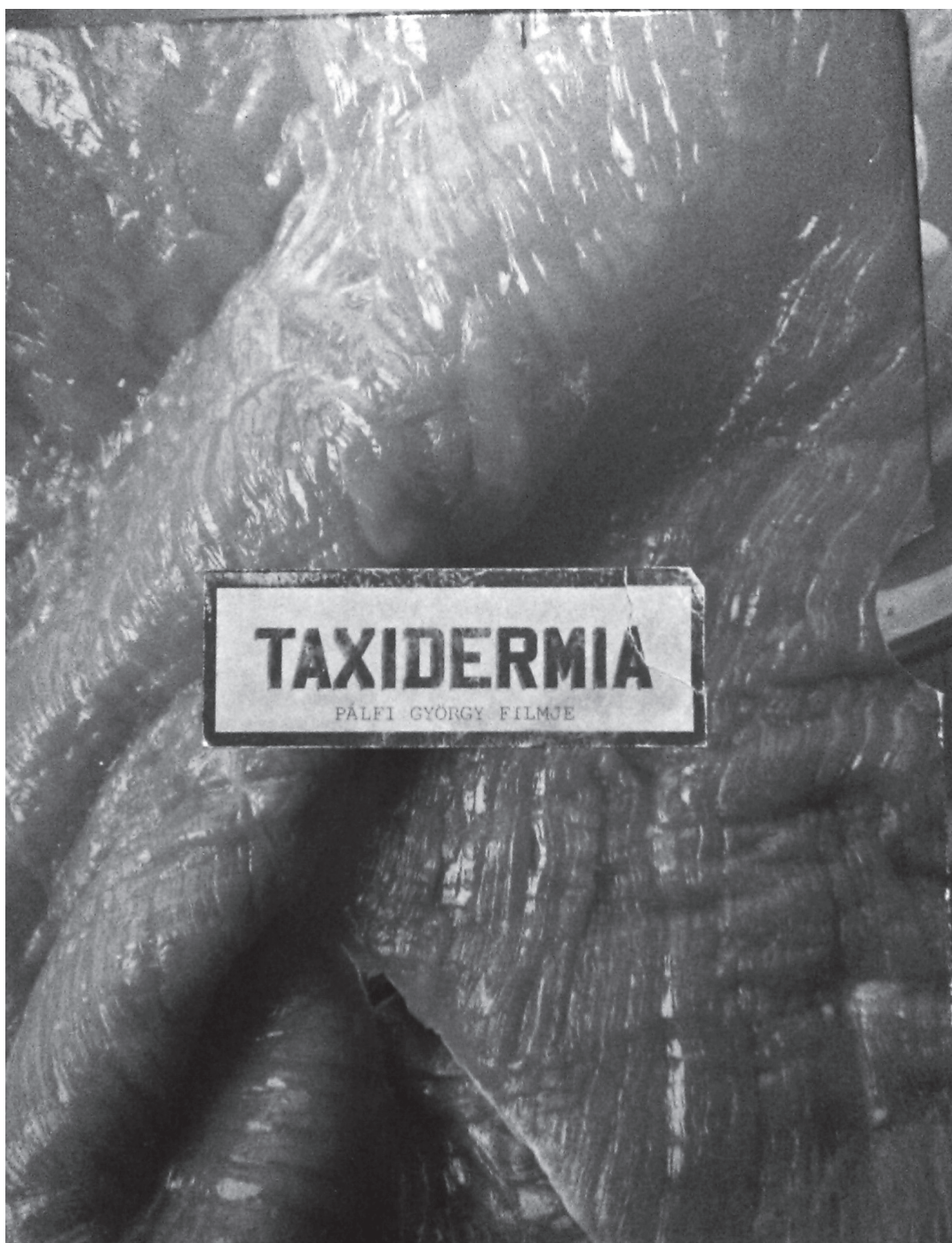
„A testhez tartozik az arcmimika az első részében például, és mosolyognak, de az őszinte mosoly. A középsőben, a második részben ott mindenki mosolyog, nagy tömegmanipuláció burkába burkolva...” Markó

Horror, naturalizmus, durvaság

A filmben alkalmazott képi- és szövegbeli durvaságra külön rákérdeztem. A fiatalok ezen problémáztak legkevésbé, mivel számukra a káromkodás, a test – akár esztétikus, akár nem – naturalis ábrázolása, a horrorisztikus jelenetek önmagukban nem okoztak nehézséget, inkább ezek mennyisége és minősége volt az, amire reflektáltak.

„Én a Corvin moziban néztem, azért gondolom, ... ez nem egy szűk réteget érintett, ... Én nem is nagyon emlékszem rá, hogy annyira kirívóan durva lett volna a nyelvezete.” (Bíbor)

„Szerintem a nyelvben azt meg lehet különböztetni, hogy valami káromkodási szövegkörnyezetben jó ízléssel lett megírva, tehát gazdagon, vagy

A film DVD változatának borítója.

pedig semmi másból nem állt, csak ilyen kötőszavakból, amikor így a mondat végén már az egésznek nincsen jelentése.” (Bence)

Többször megerősítik egymás véleményét:

„A színpadi trágárság azért van, hogy tükröt tartson a társadalom elé, ezt kerestem az egész műben. De itt úgy állítja be a tükröt, szándékosan torzítva, hogy az emberek észrevegyék...” (Bibor)

„Gyűlölöm az ilyet, amikor totál plánban naturalisztikus szexuális jelenetek vannak, az első rész csak ez. Nekem ez ilyen, tényleg rémálomban jönnek elő néha az ilyen snittek.” (Jucó)

„Viszont, hogyha eltúlozza, vagy lesarkítva mutatja be ezeket a dolgokat, amiket te is mondtál, ... csak akkor veszi észre magát, amikor már a legszélösebb értékig ki van feszítve az idege.” (Markó)

Az utolsó idézet egyben összegzését is adja a fiatalok véleményének:

„Szerintem már eljutott arra a szintre, nemcsak a filmművészet, hanem a művészetek, hogy a káromkodás, vagy akár a trágárság... elfogadott, csak túllépnek már ezen a berögződésen, hogy attól nem irodalmi, mondjuk, egy vers, hogy benne van egy b.... meg.” (Nati)

Provokáció-típusok

A fókuszcsoporthoz beszélgetés alkalmával két külön kérdést tettem föl annak kiderítésére, hogy volt-e olyan eleme a filmnek, amit a nézők tudatos provokációnak tekintenek, és egyáltalán, volt-e ilyesmi a filmben? Feltételeztem, hogy megoszlanak majd a vélemények, és ez a hipotézisem az alábbiak szerint igazolódott:

„Nem ilyen öncélú polgárpukkasztás volt... annak ellenére, hogy nekem sok(k) volt ez a film, de nem tartom hatásvadásznak...” (Gabi)

„Igen, a jeleneteknek a stílusa az abszolút nem azt a célt szolgálta, mint amit először gondolnánk, hogy hú, akkor most egymásnak esnek, hanem irratlanul gusztustalan, az egész groteszk, és így más értelmet kap...” (Zsófi)

A provokációt, mint kommunikációs eszközt jogosnak és művészi megoldásnak tekintik, sőt, fontos motivációnak, amellyel ösztönözni lehet

az embereket arra, ne csupán a felszínre, hanem a dolgok mélyebb összefüggésére is figyeljenek. Ezt jelentik számomra azok az észrevételek, amelyekből néhányat idézek:

„Szerintem nagyon provokatív vágásokat mutatnak, mikor bevágják csak a székletet, meg a vizeletcsobogás...” (Gabi)

„Én úgy tartom, hogy ez provokatív, de nem erőltetve. Nem öncélúan.” (Ádám)

„Annyiban egyébként ... lehetne provokatívnak nevezni, hogyha ez egy ilyen szerzői film, hogy adott réteget provokál, és azért, hogy tényleg felismerjék az egésznek a tartalmát.” (Nati)

„Ebből a szempontból a provokáció mindenképpen egy olyan inspiráló dolog, ami eléri azt, hogy az emberek igenis, beszéljenek róla.” (Nati)

Három csoportba sorolhatóak a vélekedések a provokációról: az elsőbe azok tartoznak, melyek a szakralizmust önmagában provokációnak tartják, a másodikba azok, amelyek kommunikációs eszközként értelmezik, a harmadikba, akik inspirálóknak tartják.

Színészi teljesítmény értékelése

A fókuszcsoporthoz tagjai nem igazán tudták elképzelni, milyen hatással lehetett a színészekre az erős szöveg és kép. Erről Molnár Piroska nyilatkozott: „Amikor egy szerepet játszom, az nem én vagyok. Ha valamit megkíván a szerep, és az nem pornográf, nem öncélú, hanem szükséges a mondanivaló közvetítéséhez, akkor egy igazi színész számára nem kérdés, hogy el kell játszani”.¹

A beszélgető partnereim nem is azonosultak egyik szereplővel sem, inkább újra felidéztek, mit gondolnak az egész filmről. Néhány megjegyzést azonban mégis kiemelek, mert témám szempontjából fontosnak tartom:

„Nem a figurával, vagy a szereplővel azonosultam, inkább elképzeltem, mennyire rossz nekem ott. Borzasztó volt.” (Nati)

„Személyiségformáló hatású lehet, aki tényleg, ennyire bele tudja magát élni egy szerepbe. Nem tudom, hogy lehet elvonatkoztatni az ilyen stúdióállapotoktól.” (Markó)

„Már akkor is elérte a célját, ha az ember nem feltétlenül érti meg elsőre. Én pár órával ezelőtt néz-

1 (<http://www.velvet.hu/celeb/-piroska> 1113)

tem meg, és még feldolgozhatatlan sok minden, de annyit mindenképpen elért, hogy teljesen a hatása alatt vagyok, és kattogok a jeleneteken.” (Markó)

„Ezt nagyon kevés film tudja manapság elérni, pláne magyar film, aminek olyan atmoszférája van, miután kijön az ember a teremből.” (Bence)

Célközönség

A megkérdezetteket nagyon megosztotta az a kérdés, kinek szól a Taxidermia? Kisebbségben voltak azok, akik szerint nem való ez a film egy átlagos nézőnek. Néhányan említették, hogy inkább speciális közönségnek, szubkultúrát képviselőknél lehet érdekes Pálfi alkotása:

„Úgy gondolom, hogy egy tipikus szubkultúrát érint..., de nem nagyon szeretném még sokszor megnézni.” (Nati)

A többségi vélemény úgy összegezhető, hogy a huszoneveseknek, az ő nyelvükön, az ő képi világról, érdeklődésükről szól a film, de nem öncélúan, hanem inspirálóan.

„Képi világ szempontjából mindenképpen... nagyon igényes munkának tartom. Hogyha most csak a magyar filmekre gondolok, amik bekerülnek a moziba, ... akkor ez messze az első... igencsak ráférne így a magyar filmekre más, hasonló újítás.” (Jucó)

„Nekem két olyan magyar film van, ami abszolút megragadott, az egyik az a Taxidermia, a másik pedig egy nagyon régi, a Barbárok, ami Móricz novellájának a filmváltozata.” (Bíbor)

Itt jutottunk vissza az alapkérdéshez: mennyire és hogyan provokálja a nézőt a Taxidermia?

Kutatási eredményeim összefoglalása

A Taxidermia többszöri megtekintése, az ezzel kapcsolatos kritikák tanulmányozása, a fókuszcsoporthoz beszélgetés, illetve a rendezővel készített interjú alapján megerősödött az a feltételezésem, hogy a Taxidermia korszakváltó a magyar filmművészetben. Legitimálta a provokációt, mint kommunikációs eszközt, elvetette a tabukat, rólunk és nekünk szól.

Pálfi Györgyöt a szakdolgozatomban elején felvettem a hipotézisekről faggattam. Hosszan beszélt arról, hogy mit ért szerzői filmen. „Van Király Jenőnek az az el-

mélete, hogy nem közönségfilmről és művészfilmről beszélünk, hanem műfaji filmről... és ha nem tudod meghatározni a műfaját, akkor valószínűleg szerzői filmről... Egyértelműen a Taxidermia szándékaiban az első percétől kezdve szerzői filmnek indult, ahol keverednek a stílusok.” A rendezői felfogás és a kortárs csoport véleménye egybehangzóan bizonyította azt az állítást, hogy a Taxidermia szerzői film.

A második hipotézisemre, amely a test hangsúlyozására, az ösztönök kielésére vonatkozott, mind Pálfi György, mind a fiatalok hangsúlyozták, ez a film központi témája. A különbség abban van, hogy néhányan a megkérdezettek közül a testábrázolást túlzottnak tartották, míg a rendező erről így nyilatkozott: „A szándékaim tiszták voltak, és nyíltak... vannak az életnek olyan fontos kérdései, vagy olyan dolgok, amik engem is foglalkoztattak, és mégis a közvéleményben ez tabunak bizonyul... pedig ez az egész dolog... nagyon fontos és mindennap része az életünknek... van egy-két olyan filmrendező, aki ezt tudja, és akik a kedvenceim közé is tartoznak épp ezért. Ilyen Marco Ferreri A nagy zabálással... és ilyen Buñuel... és De Sade márki alapművei, azok a Taxidermiánál sokkal bátrabbak...”

A harmadik hipotézisben szintén egyetértettünk a rendezővel és a fiatalokkal is. A Taxidermia megosztja a nézőket, de a fiatalokat sokkal kevésbé. Pálfi szerint „a filmnek meg kell tudnia úgy fogalmazni a dolgokat..., hogy elérjen egy bizonyos csoportot..., de a Taxidermia nem enged be mindenkit..., de... úgy sikerült, elég sok emberrel meg tudja értetni, hogy miről akar kommunikálni... Rendezőként semmi mást nem követelhetek a filmtől, csak azt, hogy működjön. Hatást gyakoroljon, és azt a gondolatiságot, ami ezt tükrözi, meg azt a formaiságot, amit ez a film szándékozik elmondani... és van, aki szereti, és van, aki nem szereti.”

A negyedik hipotézisben azt fogalmaztam meg, hogy a Taxidermia beszédmódja egy olyan kommunikációs forma, amely a provokációt, mint eszközt használja, de nem célja az alkotásnak. Ebben a fiatalok csak részben értettek egyet velem, de Pálfi György többször megerősítette a beszélgetés során, hogy csak annyiban akarta provokálni a nézőt, amennyiben a film erős képi hatásokra épül, és gondolkodásra készítet. Ezt az interjúban részletesen megindokolja. Cáfolja, hogy nem lehet feloldani a tabukat, legyen az a test, az evés, a születés vagy a halál, csak az a különbség, hogy van, amelyiket társadalmilag a nyilvánosságban is megbeszéljük, és van, amiről álszent módon nem szólunk, vagy csak rejtetten.

Dolgozatom motívumait az előzőekben kifejtettem, és arra törekedtem, hogy a Taxidermiáról 4 szempont szerint kérdezzem meg kortársaimat. Azért tartottam ezt fontosnak, mert Pálfi György szerzői filmje nemcsak megosztja nézői véleményét, hanem azok számára, akik többször is megtekintették, hitelesen tudta igazolni azt a szándékot, amellyel én is azonosultam: a mindennapi dolgokról, eseményekről, az emberi viselkedésről, ezen túl az emberi testről úgy kell a művészetben és a köznapokban is beszélni, hogy azokban ne erősítsük meg az évszázadokon át kialakult előítéleteket, hanem őszintén szóljunk mindenről. Pálfi György is, a kritikusok is többször utaltak a Taxidermia kapcsán De Sade márkival való hasonlóságra. Egy gondolatát idézem, melyet 1795-ben írt: „Ameddig a mostani törvények nem változnak meg, fátylak mögé kell rejtőznünk, a közgondolkodás kényszerít erre bennünket, de titokban kárpótoljuk magunkat a nyilvánosság előtt kötelező szüszkeskedésért.” (De Sade márki 1989)² A márkít elmarasztalta nemcsak kora társadalma, hanem azóta is különös hangulat, álszemérem lengi körül szókimondó műveit, Pálfi György mégis mesterének tekinti. A Taxidermia – 300 évvel De Sade márki filozófiai írásainak megjelenését követően – sokkal szelídebben és egyszerűbben mondja el történetét. Az más kérdés, hogy arra szeretné ráirányítani a figyelmet, hogy akár a testről, az ösztönökről, akár a versengésről, mint lehetséges célról, akár ideológiákról beszélünk, a közlés legyen nyílt és gondolatébresztő. Pálfi filmje esetében ehhez a szereplők, a látványtervezők, az operatőr, a

vágó, a zeneszerző is hozzájárultak, mint olyan alkotóársak, akik teljes mértékben azonosultak a rendező szándékával.

A Taxidermia őszinte film, és ez a beszédmód megrázó, felkavaró. Épp ezért tartom megkerülhetetlennek és olyan filmnek, amelynek megtekintését szinte kötelezőnek tartanám. Elemzése számomra azzal a tanulsággal járt, hogy nagyon erősen élnek bennünk azok a társadalmi konvenciók, amelyek megakadályozzák, hogy a mélyebb összefüggésekre figyeljünk. Ahogyan fontos megismernünk saját testünk működését, ugyanúgy tanulnunk kell egymástól. A három generáció, a különböző társadalmi rendszerek bemutatása is azt a célt szolgálja, hogy figyeljünk egymásra, okuljunk a tévedéseinkből, és használjuk föl jól a tanulságokat. A Taxidermia bátor és szókimondó film, egyszerű történetre épül, de olyan eszközökkel mondja el a szerző véleményét, hogy az felrázza a befogadót.

Dolgozatomban több oldalról igazoltam, hogy a provokáció kommunikációs nyelv, és nem azt a célt szolgálja, hogy eltávolítsa a nézőt, épp ellenkezőleg, hogy bevonja a cselekmény menetébe, és arra ösztönözze, hogy eldöntse, mi az, amit a maga számára el tud fogadni, és mi az, amit nem. A látvány, a hosszú snittek és a vágástechnika hozzájárul ahhoz az erőteljes hatáshoz, amelyet a Taxidermia kivált. Nemcsak a mozilátogatók táborát osztotta meg, hanem a filmkritikusokat, filmesztétákat is, ezért a hazai porondon éppúgy, mint a nemzetközi versenyeken különös érdeklődés övezte a vetítést, majd a hazai és a nemzetközi díjak mellett még Oscar-díjra is felterjesztették, azonban épp ez a szélsőséges befogadás lehet annak az oka, hogy mégsem nyerte el az egyébként megérdemelt elismerést.

2 De Sade márki (1989): *Filozófia a budoárban*. (A szabadság iskolája) Ford. Marsall Ilona. Bp. Pallas Kiadó. 47.p.

Kiss Benedek Áron és Pálfi György filmrendező